

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE YAŞATILMASI BAĞLAMINDA İSTANBUL'DA AHİLİK HAFTASI KUTLAMALARI

AKHISM WEEK CELEBRATIONS IN ISTANBUL IN THE CONTEXT OF PROTECTION AND PRESERVATION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

Abdulkadir ÖNKOL*

Öz

XIII. yüzyılda oluşan Ahilik teşkilatı ve Ahiler, sadece esnaf ve sanatkârlara yönelik mesleki bir yapı olarak kalmamış aynı zamanda bir kültür kurumu olarak varlığını devam ettirmiştir. Günümüzde Ahilik kültürünü yaşatmak, korumak, tanıtmak için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, esnaf ve sanatkâr odaları, üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlar tarafından birtakım etkinlikler ve düzenlemeler yapılmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan Ahilik haftası kutlamaları bu düzenlemelerden birisidir ve çalışma İstanbul'da 2023 yılında yapılan Ahilik haftası kutlamalarıyla sınırlandırılmıştır. Bu kutlamalar sırasında yapılan etkinlikler ve törenler somut olmayan kültürel miras bağlamında ele alınmıştır. Özellikle bir gösterim olarak yeniden canlandırılan şed kuşatma töreni çalışmada ayrıca değerlendirilmiştir. Ahilik kültürünün korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında bu kutlamaların katkısı tartışılmış ve Ahilik kültürünün, günümüzde UNESCO gibi uluslararası kuruluşların uyguladığı koruma politikaları açısından yeniden ele alınması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ahilik haftası kutlamalarının başladığı 1988 yılından günümüze Ahilik kutlamalarında belli bir mesafe kat edildiği söylenebilir. Ancak yapılanların halka tam olarak yansıtılmadığı görülmüştür. Bunun için eğitim, medya gibi alanlarda güncel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca Ahilik kültürü özelinde İstanbul'da bir müze kurulmasının bu kültürün tanıtılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında faydalı olacağı önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk bilim, somut olmayan kültürel miras, kültürel koruma, Ahism, Ahilik kültürü haftası.

Abstract

The Akhism organisation and Akhis, which was formed in the XIIIth century, not only remained as a professional structure for tradesmen and craftsmen, but also continued its existence as a cultural institution. Today, a number of activities and regulations are carried out by institutions and organisations such as the Ministry of Culture and Tourism, the Ministry of Trade, municipalities, non-governmental organisations, chambers of tradesmen and craftsmen, universities in order to maintain, protect and promote the Akhism culture. The Akhism week celebrations, which are the subject of this study, are one of these arrangements and the study is limited to the Akhism week celebrations held in Istanbul in 2023. The activities and ceremonies held during these celebrations are discussed in the context of intangible cultural heritage. In particular, the shad saddling ceremony, which was revived as a demonstration, was also evaluated in the study. The contribution of these celebrations to the preservation and transfer of Akhism culture to future generations was discussed and it was concluded that Akhism culture should be reconsidered in terms of the protection policies implemented by international organisations such as UNESCO. It can be said that a certain distance has been travelled in Akhism celebrations since 1988 when Akhism week celebrations started. However, it has been observed that what has been done has not been fully reflected to the public. For this, current studies should be carried out in areas such as education and media. In addition, the establishment of a museum in Istanbul specific to the Akhism culture will help to promote this culture.

Keywords: Folklore, intangible cultural heritage, cultural preservation, Akhism, Akhism culture week.

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, (akadironkol@gmail.com) ORCID ID: 0000-0002-2816-0714

This article was checked by intihal.net.

Makale Gönderim Tarihi: 05. 12. 2023

Makale Kabul Tarihi: 25.12.2023

Giriş

Günümüzde yaşanan sanayileşme, kentleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte geleneksel mesleklere olan ilgi ve talep giderek azalmıştır. Küreselleşmeyle birlikte ise üretim seri hâle gelmiş ve tüketim hızla artmaya başlamıştır. Bu durum karşısında yerel kültürlerin nasıl korunacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Küreselleşme karşısında yerel gelenekleri koruma ve yaşatma amacıyla dünya üzerinde gerek siviller gerek kurum ve kuruluşlar aracılığıyla birtakım çalışmalar başlatılmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) da dünya üzerinde yaşayan yerel kültürleri korumak ve yaşatmak adına “Yaşayan İnsan Hazinesi Programı”, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” ve “Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi” gibi program ve sözleşmelerle bir politika oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda köklü bir geçmişe sahip olan Ahilik geleneğinin nasıl korunacağı, geleneği kimlerin koruyacağı tartışma konusu olmuştur. Çalışmada, 1988 yılında Kültür Bakanlığının başlattığı Ahilik haftasının günümüzdeki durumu, neyi, ne kadar koruduğu ve yaşatmaya çalıştığı gibi sorulara, 2023 yılında İstanbul'da düzenlenen Ahilik haftası kutlamaları çalışmaları özelinde cevaplar aranacak ve somut olmayan kültürel mirasın korunması açısından değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Ahilik teşkilatının eski hâliyle günümüzde varlığını sürdüremediği görülmektedir. Günümüzde Ahiliğin çöktüğünü düşünen Büşra Yüksel, bu durumun sebebinin toplumsal huzur ve refah yerine ekonomik faaliyetlerin amaca dönüşmesi olduğuna bağlamaktadır.¹ Yüksel, aynı zamanda Ahiliğin; toplumsal adaleti sağlamak, sosyal barışı korumak, tüketim toplumunu önlemek, tek tipleşmeyi önlemek, küçük işletmelerin devamlılığını sağlamak, gelir adaletsizliğini önlemek, insanların huzur ve güven içerisinde yaşamalarını temin etmek, dayanışma ve yardımlaşmayı pekiştirmek için günümüzde bir ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.² Ahilik değişen dünya düzeniyle birlikte eski özelliklerini yitirip kaybolmuş ya da bir dönüşüm geçirmiştir denilebilir. Ama bu iki durum birbirinden çok farklı olgulardır. Günümüzde dönüşüme uğradığı fikri daha çok kabul görmektedir. İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliğinin (İSTESOB) genel ağ sayfasında “İSTESOB'un, Ahi Evren ile birlikte yeniden doğan Ahiliğin devamı olduğu açıktır.”³ şeklinde bir açıklama yer alsa da Ahilik teşkilatı manevi ilkeleri ön planda tutan bir kültür kurumuyken esnaf birliklerinin daha çok gücünü yasalardan alan, zaruri bir resmî kuruluş niteliğinde olduğu söylenebilir. İlber Ortaylı, Türkiye'deki bugünkü esnaf birliklerinin Ahilikle pek ilgisinin bulunmadığını söyler ve günümüzdeki esnaf birliklerinin bir dayanışma birliği olmadığını, meslektaşlarının iyi veya kötü hâlleriyle ilgilenmediklerini belirtir.⁴ Bu farklılık Ahilik teşkilatıyla, esnaf birliklerinin teşkilatına ve odasına nasıl kabul edildiklerinde de kendisini göstermektedir. İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğinin internet sitesinde öncelikle odaya kayıt yaptırmanın yasal bir zorunluluk olduğunu belirtmektedir. Daha sonra ise Oda'ya kayıt için yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır: “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak veya yabancı devlet tabiiyetinde bulunmakla beraber Türkiye'de sanat ve ticaret yapıyor olmak, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmak, vergi mükellefi olmak ya da vergiden muaf olmak, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği bünyesindeki odalara kayıtlı olmamak.”⁵ Bu dört maddeye bakıldığında daha çok resmî bir süreçten bahsedilmekte ve üyelik için manevi bir şartın aranmadığı görülmektedir. Ahilik teşkilatında ise Ahiliğin özünün yedi temel esasa dayandığı tespit edilmiştir. Bunlar: “Karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörü, adalet, doğruluk, ahlaklılık ve idealistlik, standart ve kalite,

¹ Büşra Yüksel, “AHI Community As a Solution for Social Policy Problems”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, s. 488-500.

² Büşra Yüksel, *a.g.e.*, s. 497.

³ URL-1: <https://www.istesob.org.tr/istesob/>, (Erişim: 06.10.2023, 17.30).

⁴ İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek 2*, Timaş Yayınları, İstanbul 2006, s. 95

⁵ URL-2: <http://www.istesob.org.tr/uye-kayit-islemler/> (Erişim: 06.10.2023, 17.45).

üretici ve tüketicinin korunması, cömert ve akılcı, dindar ve nefesine hâkim olması, çalışkan, erdemli ve kendini halkına adanması.”⁶ olarak sayılabilmektedir.

Ahilik teşkilatı temel prensiplerin dışında pek çok kuralı içerisinde barındırmaktadır. Gençlerin Ahi zaviyelerine alınmaları için uygulanan töre ve törenler ise Fütüvvetnâme’de şöyle anlatılmaktadır. “Ahiler içinde simge budur ki, nakıyb bir eline tuz alıp, gelip topluluğun ortasında duran suya sala. Bunun üzerine nakıyb’ler kapıyı açarlar, geçmiş erkân erlerini birer birer hatırlayıp dua ederler ve salavat getirirler. En sonunda zaviyeye alınacak yiğidi gösterirler.” Ahiliğe giren kişinin önce başı tıraş edilir. Ahi adayına sırasıyla tövbe ve telkin verilir, ahdullah okunur, taç, hırka ve şalvar giydirilir, bir yol ata kardeşi ve iki yol kardeşi seçilir. Kuşak şed veya peştamal kuşatılır, tuğ ve bayrak verilir, seccadeye geçirilir ve helva pişirilir. Birbirlerine lokma sunarlar ve bir şehirden başka bir şehre helva gönderilir. Böylece uzun yıllar eğitilip denendikten, törenlerden geçirildikten sonra kişi en olgun bir Ahi durumuna gelmiş kabul edilir.”⁷Bu tarz örneklerin artırılması mümkündür. Ama çalışmanın asıl konusu bu olmadığı için bu kısımda sadece Ahilik teşkilatına ve Esnaf ve Sanatkârlar Odasına Ahilerin ve esnafların nasıl kabul edildiği ile sınırlandırılmıştır.

1. Geçmişten Günümüze Ahilik Haftası Kutlamaları

Ahilik teşkilatı, Osmanlı imparatorluğunun son döneminde zayıflamaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından Ahilik teşkilatı hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. 1965 yılında Kırşehir Belediye Başkanı Refik Soykut, Kırşehir’de Cumhuriyet tarihinde ilk kez Ahilik bayramının ve kutlamalarının öncüsü olmuştur Türkiye’deki Ahilik çalışmalarının 1984 yılında İstanbul’da, Ahilik konusuna duyulan ilgi ve çalışmalarla birlikte hareketlenmiş ve İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği, Ahilik Kültürü Danışmanlığı birimini kurmuştur. 1984 yılında ise İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği, Kırşehir’de düzenlenen Ahilik ve Esnaf Bayramı kutlamalarına katılmıştır. Bu kutlamalara dönemin Kültür Bakanı da katılmış ve bu kutlama sonrası Ankara’da bakanın talimatıyla Ahilik Kültürü Haftası Kutlama Yönetmeliğinin hazırlık çalışmaları başlamıştır. İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği çalışmalarına hız vererek 1985’te konferanslar ve seminerler düzenlemiştir. 1984 yılında Kırşehir Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği ile İstanbul Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliği birbirlerini ‘kardeş birlik’ ilan etmişlerdir⁸1984 yılında merkezi İstanbul’da bulunan Ahilik Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı kurulmuştur⁹ Vakıf, Ahiliğin akıl, ahlak, bilim ve çalışma kültürlerine sahip çıkmak, toplumumuzun bazı sorunlarına bilimsel çalışmalarla çözümler bulmak, çeşitli sosyal etkinlikleriyle (panel, seminer, konferans, bilgi şöleni, basın duyuruları vb.) Ahiliği güncelleştirerek kamuoyuna tanıtmak, kamuoyu oluşturmak, üniversitelerin Ahilik konusunda araştırma, inceleme yapmaları durumunda onlara destek olmak gibi aktif görevleri kendine ilke edinmiştir¹⁰Vakfı’n yaptığı çalışmalarla Ahilik kültürüne ve geleneğinin tanıtılmasına önemli katkılar sağladığı söylenebilir. Ancak Ahiliğin bir kurum olarak halk arasında yaşatılması ve sürdürülmesi için çok fazla katkı sağlayamadığı da görülmüştür.

Ahilik haftası kutlamaları öncelikle Kültür Bakanlığına bağlı olarak yürütülmüştür. 02.07.1988 tarih ve 19860 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Bakanlığı Ahilik Kültürü Haftası Kutlama Yönetmeliği 13.08.2008 tarih ve 26966 sayılı Resmî

⁶ Mustafa Köksal, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Işık Eğitim Kültür Hizmetleri Yayınları, Ankara 2007, s.26

⁷ Mustafa Köksal, *a.g.e.*, s. 119-120.

⁸ Suat Yalkın, “Tesk’in Ahilik Kültürü Haftası Kutlama Etkinlikleri ve Çağdaş Ahilik Uygulamalarında Eğitim”, *2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim,1999, Kırşehir, s. 295, 300.

⁹ URL-3: <http://ahilik.net/akaev/>, (Erişim: 07.10.2023, 14.00); Suat Yalkın, *a.g.e.*, s.300

¹⁰ Mustafa Köksal, *a.g.e.*, s.92.

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması Bağlamında İstanbul'da Ahilik Haftası Kutlamaları

Gazete’de yayımlanan, Kültür Bakanlığı Ahilik Kültürü Haftası Kutlama Yönetmeliğinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik ile yürürlükten kaldırılmıştır Ahilik Haftası kutlamaları 13.08.2008 tarih ve 26966 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan Ahilik Haftası Kutlamaları Yönetmeliği ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, 08.06.2011 tarihinden itibaren Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ve 10 Temmuz 2018 tarihinde ise bakanlıkların birleşmesinden dolayı bu kutlamalar Ticaret Bakanlığına devredilmiştir. Bu yönetmelik, her yıl Eylül ayının sonunda Kırşehir merkez olmak üzere ülke genelinde gerçekleştirilecek Ahilik Haftası etkinlikleri ile Ahilik felsefesini ve kültürünü tanıtmak amacıyla yurtdışında gerçekleştirilecek etkinlikleri kapsamaktadır. Bu yönetmeliğe göre kutlamalar şu şekilde yapılmaktadır: “a) Fuar, kermes, sergi, ikram ve benzeri faaliyetler b) Konferans, seminer, sempozyum ve panel gibi bilimsel toplantılar c) Resim, şiir, kompozisyon ve benzeri yarışmalar ç) Film, video gösterileri, tiyatro oyunları ve müzik dinletileri, düzenlenir. Yurtdışında gerçekleştirilecek etkinliklerin yeri, zamanı ve kapsamı Kurul tarafından belirlenir.”¹¹ Buradan hareketle, 1988 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yapılan yönetmelikle 2008 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ve 2023 yılına gelindiğinde Ticaret Bakanlığı tarafından eklenen değişikliklerle birlikte kutlamaların ulusal ve uluslararası kapsamının genişlediği yapılan faaliyetlerin artırıldığını söylemek mümkündür.

2. Somut Olmayan Kültürel Miras ve İstanbul’da Ahilik Haftası Kutlamaları

2008 yılında Ahilik Haftası Kutlamalarını üstlenen Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ilk Ahilik Çalıştayı, Gazi Üniversitesi Türk Dili Bölüm Başkanı Doç. Dr. Ali Yakıcı koordinatörlüğünde yapılmıştır. Çalıştaya, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı yetkilileri, çeşitli üniversitelerden bilim insanları ile esnaf ve sanatkâr temsilcilerinin katılımıyla 30-31 Mayıs 2009 tarihlerinde Kayseri’de yapılmıştır. Çalıştay, daha önceki yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından organize edilen Ahilik Haftası kutlama etkinliklerinin, Sanayi ve Ticaret Bakanlığına devredilmesi dolayısıyla yeni kutlama programını planlamak, Ahilik kültürünü gerçek kaynaklarından hareketle belirginleştirmek, yüzyıllar içinde Türk toplumunun sosyal, siyasal ve ekonomik hayatında önemli bir rol oynamış olan Ahilik ve ahilerle ilgili kutlamaların daha sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamak, günümüz toplum dinamikleri içinde yeniden görev üstlenebilecek birikime sahip olan bu kurumu UNESCO ve diğer uluslararası kültür kurumlarının gündemine taşımak gibi amaçları hedeflemekteydi¹² Çalıştayın konusu içerisinde UNESCO ve Ahilik teşkilatının birlikte ele alınması önem taşımaktadır. Çünkü UNESCO koruma politikalarından Ahilik teşkilatının gelecek kuşaklara aktarılmasında yararlanılabilir. Ayrıca Ahilik teşkilatının, hazırlanacak Ahilik kültürü dosyalarıyla hem ulusal hem de uluslararası tanıtımı yapılabilir. Bu bağlamda UNESCO’nun 17 Ekim 2003 tarihli, 32. Genel Konferansı’nda kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi önem taşımaktadır. Bu sözleşmeye 2006 yılında Türkiye de taraf olmuştur¹³ Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi; Bir toplum tarafından kuşaklararası aktarılacak günümüze kadar getirilen ve kimliğinin bir parçası olarak tanımlanan somut

¹¹ULL-4:

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.12349&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>,
(Erişim: 15.09.2023,14.30).

URL-5:

<https://ortaanadolu.ticaret.gov.tr/kurumsal/tarihce#:~:text=Son%20olarak%3B%2010%20Temmuz%202018,Ticaret%20Bakan%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20ad%C4%B1%20alt%C4%B1nda%20birle%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir>, (Erişim: 15.09.2023, 13.00).

URL-6: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14919/kultur-bakanligi-ahilik-kulturu-haftasi-kutlama-yonetme.html>, (Erişim: 15.09.2023, 13.30).

¹² URL-7: <http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=82&Sayfa=165>, (Erişim: 16.09.2023, 13.30).

¹³ Mehmet Öcal Oğuz, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2009a, s.05.

olmayan kültürel mirasların korumasına ve yaşatılmasına katkı sunan yol, yöntem ve fırsatlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Tuğçe Erdal, Ahilik teşkilatının kültür mekânlarının SOKÜM kapsamında incelenebileceğini söyler. Erdal, ayrıca Ahilik teşkilatının bazı görevlerini günümüzde Esnaf ve Sanatkarlar Odasının kısmen yürüttüğünü, koruma ve devamlılığı sağlama işinin ise Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi kapsamında yürütülmekte olduğunu belirtir. Erdal, yaşayan ustaların ve yaşayan geleneksel mesleklerin kayda alınıp korunmasının gerekli olduğunu vurgulayarak sadece günümüz için değil gelecek kuşaklar için de önemli bir kazanç olabileceğini ifade eder.¹⁵ Bu bağlamda da 1994 yılında düzenlenen UNESCO'nun, Yaşayan İnsan Hazinesi Programı önemlidir. Ancak çalışmanın sınırlılıkları düşünülerek burada bu programa çok fazla değinilmemiştir. UNESCO 40. Genel Konferans kararıyla 2021 yılı Türkiye'nin önerisiyle Kuzey Makedonya ve Romanya'nın desteğiyle İran ve Azerbaycan ile ortak dosya olarak Ahi Evran'ın Doğumunun 850. Yıl Dönümü UNESCO Anma ve Kutlama Yıl Dönümleri Programına¹⁶ alınmış olması bu geleneğin öncüsünün ve düşüncelerinin ulusal ve uluslararası tanıtımı için önem taşımaktadır.

Mehmet Öcal Oğuz, 19. yüzyılda, Batı Avrupa'da başlayan halk bilimi çalışmalarının temelini, 'ilkel', 'yerel' veya 'ulusal' olarak nitelendirilen sözlü kültür konularının oluşturduğunu ve devletlerin ulusallaşma süreçlerinde halk biliminin bu yönüne fazla vurgular yaptığını, bu süreçte kentlerin ulusal kültürleri yok eden yozlaşmanın sembolü olarak değerlendirildiğini belirtir. Oğuz, köyün ise bu olumsuzluğun karşısındaki "direncin simgesi" olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Günümüzde ise köylü nüfusun hızla erimesiyle halkbilimi alanının daraldığı şeklinde yorumlanmış, daha sonraları ise "kent folkloru" kavramı üretilerek bu alanda çalışmalar hız kazanmıştır.¹⁷ Ahilik haftası kutlamalarının, il ve ilçelerde yapıldığı göz önünde bulundurulursa burada yapılanların kent folkloru bağlamında değerlendirilmesinin uygun olacağı söylenebilir. Metin Ekici, "Geleneksel kültürün tespiti ve güncellenmesi, kent ortamında yaşatılması mümkün olan kültürel değerlerimizin belirlenip, geliştirilmesi için nitelikli araştırmalara gerek olduğu açıktır. "Ankara esnaf kültürü nedir?" sorusunun cevabını; "Ahilik" kültüründe mi, Ankara Ticaret Odasında mı, yoksa OSTİM'de mi aramak gerekir? Bütün bunları popüler kültürün egemenlik alanlarına terk edip, Ankara'nın kültürü Kızılay'da bozuldu, ama varoşlarda hâlâ "bize ait kültür var" diyerek cevaplayanları doğrulamak mı gerekir? Bu örnek sorular uzman halk bilimci yetiştirmenin önemini ve yetmişmiş halk bilimci uzmanlar tarafından yapılacak geleneksel kültür araştırmalarına neden destek verilmesi gerektiğini açıklamak için yeterlidir."¹⁸ diyerek burada yer alan tespitlerinde Ahilik kültüründen hareketle kültürel değerlerin kent ortamında güncellenmesi ve tespitinin gerekliliğine dikkat çekmiştir. Ahilik haftası kutlamalarının yapıldığı kentlerden olan ve daha önce de belirtildiği gibi 1984 yılındaki Ahilik çalışmalarıyla Türkiye'de Ahilik çalışmalarına ivme kazandıran İstanbul bu bağlamda değerlendirilmiştir.

İstanbul'da 18-24 Eylül 2023 tarihleri arasında yapılan Ahilik Haftası kutlama programının içeriğine bakıldığında: Huzurevi ziyaretleri, Ahilik pilavı-helvası ikramı ve broşür dağıtımı, paneller, konferanslar, söyleşiler, meslek kuruluşları temsilcilerinin İstanbul valisi ve belediye başkanını ziyaret etmeleri, esnaf ziyaretleri, fotoğraf sergisi, kitap sergileri, kortej yürüyüşü, saygı duruşu ve İstiklal Marşı, şed kuşatma töreni, ilin Ahisinin, kalfasının ve

¹⁴ Mehmet Öcal Oğuz, "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği", *Millî Folklor*, Sayı: 82, 2009b, s. 6-12.

¹⁵ Tuğçe Erdal, "Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Geleneksel Meslekler ve Ahilik", *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 15-17 Ekim 2008, Kırşehir, 2011, s. 368-370

¹⁶ URL-8: <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/4680>, (Erişim: 17.08.2023, 14: 30).

¹⁷ Mehmet Öcal Oğuz, *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s.17.

¹⁸ Metin Ekici, "100. Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmaları ve Türkiye Kültür Politikalarına Eleştirel Bir Bakış", *Millî Folklor*, Sayı: 99, 2013, s. 41-50.

çırağının seçilmesi, halk oyunları gösterisi ve protokol konuşmalarını kapsamaktadır.¹⁹ Birçok etkinliği içerisinde barındıran bu kutlamanın yine de istenilen düzeyde bir başarı sağladığı söylenemez. Yapılan etkinlikler kurum ve kuruluşlar arasında gerçekleşmekte halkın geneline fazla yayılamamaktadır. İstanbul'da Ahilik haftası kutlamaları hem yerli halkı hem de turistleri düşünerek yeniden tasarlanmalıdır. Kırşehir'de olduğu gibi halkın katılımının tam anlamıyla sağlandığı kapsamlı bir festivale dönüşmelidir.

Nebi Özdemir, Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesinin işlerlik ve etkinlik kazanmasının, öncelikle kamudaki kurumlaşmaya, yaygın ve örgün eğitim kurumlarıyla medyanın sahiplenmesine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Özellikle kamu ve özel sektör medyasının, sözleşme hakkında kamuoyunun bilinçlendirilmesinde ve duyarlı hâle getirilmesinde önemli işlevler üstlenebileceğinin önemine vurgu yapmıştır²⁰ Kamu, kurum ve kuruluşlarının bu konuda yaptığı çalışmaların yanı sıra Ahilik haftası kutlamaları medyada sadece haber kanallarında ve internet sitelerinde yer almaktadır. Bunun dışında kamu spotu, dizi, film gibi medyanın diğer alanlarında pek yer bulamamaktadır.

3. Bir Gösterim Olarak Şed Kuşatma Töreni

Mehmet Öcal Oğuz, 19. yüzyılda “yaşatmak için saklamak” amacıyla “derlenen” halkbilimi ürünlerinin artık “yaşatmak için yaymak” düşüncesiyle “uygulan” dığını ifade etmektedir.²¹ Oğuz, folklor çalışmalarının derleme ve değerlendirme dönemlerindeki birikimini toplumsal yararlılık ve verimliliğe dönüştüren “uygulama”yı, folklorun üçüncü aşaması olarak değerlendirmektedir.²² Günümüzde Uygulamalı halk bilimi çalışmaları önem taşımaktadır. Bu bağlamda Alparslan Santur ise Ahilik geleneğinin genç kuşaklar arasında pek bilinmediğini ifade ederek, açık hava müzeleri çerçevesinde Ahilik kültürünün kaybolmaya yüz tutmuş maddi unsurların teşhiri ve geleneksel uygulamaların gösterimi şeklinde bir korumanın sağlanmasını önermiştir. Bu müzelerin ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde kurulabileceğini belirtmiştir. Ayrıca sadece *Ahilik ve Esnaf Kültürü Müzesi* adı altında özel müzelerinde açılabilceğini vurgulamıştır.²³ Santur, çalışmasının detayında bu maddi unsurların neler olduğunu ve geleneksel gösterimle ilgili olan uygulamaları açıklamıştır. Santur'un bahsettiği kültürün korunarak ve yaşatılarak devam ettirilmeye çalışıldığı müzeye, Ankara'da 2013 yılında ziyarete açılan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi örnek verilebilir. Bu müze de birçok gelenek tanıtılmaya, yaşatılmaya ve korunmaya çalışılmaktadır. Korunmaya çalışan gelenekler arasında Ahilik geleneği de yer almakta ve bu bağlamda Ahilik haftası çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır. Çiğdem Şimşek, bu müzede Ahilik haftası etkinliği kapsamında geleneksel mesleklerin anlatımının gerçekleştirildiğini ve halka ahi helvası ikram edildiğini ifade etmiştir. Şimşek, özellikle “Şed Kuşatma Töreni”nin, Ahilik kültürünün en tanınmış uygulamalarından birisi olduğu ve müzelerdeki gösterimlerin başında gelmesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴ İstanbul'daki, Ahilik haftası kutlamalarında ise şed kuşatma töreninin Ahilik Vakfı tarafından bir gösterim olarak uygulandığı görülmektedir.

¹⁹ URL-9: <https://www.istesob.org.tr/ahilik-haftasi-kutlamalari-yonetmeligi/> (Erişim: 07.10.2023, 15.30).

URL-10: <http://www.istanbul.gov.tr/36nci-ahilik-haftasi-istanbul-valiliginde-kutlandi>, (Erişim: 07.10.2023, 15.00).

²⁰ Nebi Özdemir, *Medya Kültür ve Edebiyat*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2008, s. 286.

²¹ Mehmet Öcal Oğuz, *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 8.

²² Mehmet Öcal Oğuz, *a.g.e.*, s.27.

²³ Alparslan Santur, “Açık Hava Müzeleri İçerisinde Ahilik ve Esnaf Kültürü”, 2. *Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim 1999, Kırşehir, s. 271.

²⁴ Çiğdem Şimşek, *Halk Bilimi Müzeciliğine Bir Örnek: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015. s. 97.

TESK'in "50 Soruda Ahilik" başlıklı kitabında; "bir zanaata girmek isteyenlerin, önce çırac olarak işe başladığı ve işin inceliklerini öğrendikten sonra, Ahiliğe kabul edilme töreninden önce tuzlu su içirilip, şed kuşatıldığı (bele kuşak bağlanır) ve şalvar giydirildiği tuzlu suyun bilgiyi, şed kuşatmanın yiğitliği ve hizmete hazırlığı, şalvarın ise namusu simgelediği ifade edilmektedir."²⁵ Şed kuşatma, Ahilik kurallarının uygulandığı zamanlarda her mesleğin kendi özelliklerine göre çalışanlarının arasında çıraclıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçişleri için yapılan bir törendir. Törende "ahlaka, edebe, bilgiye, görgüye, çalışmaya, çevreyi korumaya, tecrübeye, liyakate, insanları sevmeye dayalı bilgiler" verilmektedir.²⁶ Günümüzde Ahilik kültürü haftası kutlamalarında sergilenen şed kuşatma töreni dışında Ahilikte uygulanan başka törenler de vardır bu törenler şunlardır; yol atası ve yol kardeşi edinme töreni, yol sahibi olma töreni, icazet töreni, üstatlık töreni gibidir.²⁷ Bu törenler de tıpkı şed kuşatma töreni gibi Ahilik kutlaması haftalarında gösterim olarak canlandırılabilir.

Mehmet Öcal Oğuz, "Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü", başlıklı makalesinde, makalenin konusu olan "yeniden canlandırma" yaklaşımının Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin 2. Maddesindeki Koruma terimi, "somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına alma anlamına gelir; buna kimlik saptaması, belgeleme, araştırma, muhafaza, koruma, geliştirme, güçlendirme ve özellikle okul içi ya da okul dışı eğitim aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarma olduğu kadar, bu kültürel mirasın değişik yanlarının canlandırılması dâhildir."²⁸ şeklinde yer aldığını ifade etmektedir. Ayrıca Oğuz, sözleşme eki olarak gündeme gelen ancak daha sonra vazgeçilen "Sözlük"te "yeniden canlandırma, "artık kullanılmayan ya da terkedilmiş olan kültürel uygulamaları ve fikirleri yeniden harekete geçirmeleri ve yeniden icat etmeleri konusunda insanları yeniden harekete geçirmek ya da teşvik etmek" şeklinde tanımlandığını belirtmiştir. SOKÜM'ün koruma ve yeniden canlandırma bağlamında Ahilik kültürü içerisinde yer alan törenler önem teşkil etmektedir. Oğuz, *yeniden canlandırma* çalışmalarının *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinden* sonra hız kazandığı özellikle hızlı sanayileşme, göç gibi pek çok nedenle gençlere aktarılamayan kültürel miras unsurlarının yeniden farkına varılmasını ve yaşatılmasını sağlayan bir mekanizma olduğunu ifade etmiştir.²⁹ Bu bağlamda Ahilik kültürü ve geleneği Somut Olmayan Kültürel Miras bağlamında ele alınmalı ve Ahilik haftası kutlamaları bu çalışmaların sonucunda yeniden şekillenmelidir. Köksal, Ahilik haftası kutlamalarıyla ilgili eleştiride bulunarak, kutlamalarda Ahi Evran'ın hayat hikâyesini anlatmanın yeterli olmadığını, geçmişle gelecek arasında bu şekilde bağ kurulamayacağını, Ahiliğin günümüze ışık tutacak sosyal ilkelerini, ilgili sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinde bir an önce hayata geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁰ Köksal'ın bu eleştirisinin üzerinden on altı yıl geçmiştir ve bu süreçte bazı adımların atıldığını söylemek mümkündür. Ancak yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu ve çalışmaların sadece resmî kurum ve kuruluşlar arasında kalmaması, halkın katılımının daha çok sağlanması gerekmektedir.

²⁵ URL-11: <http://www.tesk.org.tr/yayin/124.pdf>, (Erişim: 08.10.2023, 15.00).

²⁶ Sadık Göksu, *Kırkambar (Ahilik Ansiklopedisi) Ahilik Tarihöncesi'nde Başlar-Sonsuzdan Gelir, Sonsuza Gider*, Uranus Yayınları, İstanbul, 2011, s.64-80; Yusuf Ekinci, *Ahilik*, Sistem-Ofset Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 334-345; Mustafa Köksal, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Işık Eğitim Kültür Hizmetleri Yayınları, Ankara 2007, s.122-123, Orhan Kurtoğlu, "Ahi Seçerenamelerine Göre Ahilik Âdâb ve Uygulamaları", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildirileri*, Kırşehir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 15-17 Ekim 2008, Kırşehir, 2011, s.713.

²⁷ Mustafa Köksal, *a.g.e.*, s. 122-123.

²⁸ Mehmet Öcal Oğuz, "Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü", *Milli Folklor*, Sayı: 101, 2014, s. 25-39.

²⁹ Mehmet Öcal Oğuz, *a.g.e.*, 2014, s.27.

³⁰ Mustafa Köksal, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Işık Eğitim Kültür Hizmetleri Yayınları, Ankara 2007, s.93-94.

Ahilik geleneğiyle ilgili çalışmalar yapılırken göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu da geleneğin zaman içindeki dönüşümüdür. Selcan Gürçayır, “Her gelenek onu aktaran kişilerin yaşadığı dönemin algılarından, dünya görüşlerinden izler taşır, çünkü her kuşak geleneği aynen tekrar etmekle görevli “tekrarlayıcılar” değil, iz bırakan “dönüştürücüler”dir.”³¹ der. Ama İstanbul’da yapılan düzenlemeler ve etkinliklerde bu bakış açısı göz ardı edildiği için yapılanların geleneğin yüzeysel tanıtımından öteye gidilmediği gözlemlenmiştir. Gürçayır, aynı çalışmasında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmenin korumaya ve gelecek kuşaklara aktarmaya çalıştığı somut olmayan kültürel mirasın “korunabilirliği” ve “aktarılabirliği,” hangi mirasın “aktarılmaya değer” olduğu özellikle de “aktarıma biçimleri” gibi konuların hâlen tartışmalı ve sorunlu olduğuna dikkat çekmiştir.³² Ahilik kültürüyle ilgili yapılan çalışmalarda neyin, nasıl korunacağı yaşatılacağı ve gelecek kuşaklara nelerin aktarılacağı konusunun günümüzde hâlâ netlik kazanmadığı söylenebilir.

Sonuç

Ahilik teşkilatı geçmişte Türk toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik düzeninin sağlanmasında önemli rol oynamıştır. Ahilik kültürü, günümüzde UNESCO gibi uluslararası kuruluşların uyguladığı koruma politikaları açısından yeniden ele alınmalıdır. Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel meslekler yeniden canlandırılmalı hatta sadece bir gösteri olarak değil, usta-çırak ilişkisi içinde yeniden kuşaklararası yaşatılmalıdır. Ahilik geleneği ise İstanbul’da kurulacak olan halk bilimi müzelerinde gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Hatta sadece Ahilik geleneğine özel bir müze kurulmalı ve bu müzelerde Ahilik geleneğinin tanıtımı, korunması, yaşatılması ve kuşaklararası aktarımı için çalışmalar yapılmalıdır. Ancak yeniden canlandırılmaya çalışılan Ahilik kültürünün ne şekilde değerlendirileceği bir tartışma konusu olarak devam etmektedir. 1988 yılından günümüze, Ahilik kutlamalarında belli bir mesafe kat edildiği söylenebilir. Ama yapılan organizasyonların halka daha çok yansması gerekmektedir. Yapılan etkinlikler sadece kurum ve kuruluşlar arasında resmî bir zorunluluğu yerine getirmeye dönüşmemeli ve hem yerli halkı hem de turistleri düşünerek yeniden tasarlanmalıdır. Ayrıca Ahilikle ilgili eğitim, medya gibi alanlarda yapılan çalışmaların da geliştirilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

Yazılı Kaynaklar

- EKİCİ, Metin, “100. Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmaları ve Türkiye Kültür Politikalarına Eleştirel Bir Bakış” *Millî Folklor*, Sayı: 99, 2013, s. 41-50.
- EKİNCİ, Yusuf, *Ahilik*, Sistem-Ofset Yayıncılık, Ankara, 2011.
- ERDAL, Tuğçe, “Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Geleneksel Meslekler ve Ahilik”, *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 15-17 Ekim 2008, Kırşehir, 2011, s. 368-370.
- GÖKSU, Sadık, *Kırkambar (Ahilik Ansiklopedisi) Ahilik Tarihöncesi’nde Başlar-Sonsuzdan Gelir, Sonsuza Gider*, Uranus Yayınları, İstanbul, 2011.
- GÜRÇAYIR, Selcan, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma”, *Millî Folklor*, Sayı: 92, 2011, s. 5-12
- KÖKSAL, Mustafa, *Ahilik Kültürünün Dünü ve Bugünü*, Işık Eğitim Kültür Hizmetleri Yayınları, Ankara 2007.

³¹ Selcan Gürçayır, “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Üzerine Eleştirel Bir Okuma”, *Millî Folklor*, Sayı: 92, 2011, s. 5-12

³² Selcan Gürçayır, *a.g.e.*, s. 9

Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması ve Yaşatılması Bağlamında İstanbul'da Ahilik Haftası Kutlamaları

- KURTOĞLU, Orhan, “Ahi Şecerenamelerine Göre Ahilik Âdâb ve Uygulamaları” *1. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildirileri*, Kırşehir, Kültür Bakanlığı Yayınları, 15-17 Ekim 2008, Kırşehir, 2011.
- OĞUZ, Mehmet Öcal, “Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü”, *Millî Folklor*, Sayı: 101, 2014, s. 25-39.
- OĞUZ, Mehmet Öcal, “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği”, *Millî Folklor*, Sayı: 82, 2009b, s.6-12.
- OĞUZ, Mehmet Öcal, *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- OĞUZ, Mehmet Öcal, *Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2009a.
- ORTAYLI, İlber, *Son İmparatorluk Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek 2*, Timaş Yayınları, İstanbul 2006.
- ÖZDEMİR, Nebi, *Medya Kültür ve Edebiyat*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2008.
- SANTUR, Alparslan, “Açık Hava Müzeleri İçerisinde Ahilik ve Esnaf Kültürü”, *2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim 1999, Kırşehir.
- ŞİMŞEK, Çiğdem, Halk Bilimi Müzeciliğine Bir Örnek: Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2015.
- YALKIN, Suat, “Tesk’in Ahilik Kültürü Haftası Kutlama Etkinlikleri ve Çağdaş Ahilik Uygulamalarında Eğitim”, *2. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 13-15 Ekim,1999, Kırşehir, s. 295, 300.
- YÜKSEL, Büşra, “AHI Community As a Solution for Social Policy Problems”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, s. 488-500.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://www.istesob.org.tr/istesob/>, (Erişim: 06.10.2023, 17.30).
- URL-2: <http://www.istesob.org.tr/uye-kayit-islemler/> (Erişim: 06.10.2023, 17.45).
- URL-3: <http://ahilik.net/akaev/>, (Erişim: 07.10.2023, 14.00).
- URL-4: <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.12349&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (Erişim: 15.09.2023,14.30).
- URL-5: <https://ortaanadolu.ticaret.gov.tr/kurumsal/tarihce#:~:text=Son%20olarak%3B%2010%20Temmuz%202018,Ticaret%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20ad%C4%B1%20alt%C4%B1nda%20birle%C5%9Ftirilmi%C5%9Ftir>, (Erişim: 15.09.2023, 13.00).
- URL-6: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14919/kultur-bakanligi-ahilik-kulturu-haftasi-kutlama-yonetme-.html>, (Erişim: 15.09.2023, 13.30).
- URL-7: <http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=82&Sayfa=165>, (Erişim: 16.09.2023, 13.30).
- URL-8: <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/4680>, (Erişim: 17.08.2023, 14.30).
- URL-9: <https://www.istesob.org.tr/ahilik-haftasi-kutlamalari-yonetmeligi/> (Erişim: 07.10.2023, 15.30).
- URL-10: <http://www.istanbul.gov.tr/36nci-ahilik-haftasi-istanbul-valiliginde-kutlandi>, (Erişim: 07.10.2023, 15.00).
- URL-11: <http://www.tesk.org.tr/tr/yayin/124.pdf>, (Erişim: 08.10.2023, 15.00).

“İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.